*միայն զոհ ձգած էր վանական հաստատութիւնները, այլ եւ քաջալերած ազգայինները, ունենալու անոնց հետ մտերմական աղերս, զեռեղելու իրենց զաւակները անոնց դպրոցներու մէջ եւ օգտուելու արեւմտեան դիտութիւնէն: Բնականաբար պիտի հնչէր անոր բարերարութիւններու համբաւը լսուին առաքեալներու բերնով նաեւ Արեւմուտք»:*

«1629–ին, օգոստոսին, դրեց իրեն Ս. Ժողովը (Հռոմայ) չնորհակալութեան դիր մը, զոր պիտի հասցնէր Նոր–Ջուղայ Գաղղիայի Նուիրակը. կը ներկայացնեմ այս տեղ նամակին պատճէնը հայերէն թարգմանութեամբ»:

«Առ հայ Յօհայ Նազար. Prop. Lettre Volgari, an. 1629, Vol. 8, F. 132)

*«Նորին Սրբութիւնն Տեառն մերոյ եւ այս Ս. Ժողովը վերհասու եղաւ այն նպաստաւորութեանց եւ ձրիք մասին, զորոնք ցոյց բերած էք այդ կողմերը գտնուող Կապուչին Հայրերուն: Մեր Տէրն եւ այս իմ դերամեծար Տեառք չատ ուրախ եղան որ կը գտնուի հոգ անձ մը, որ իրենց առաքեալներուն հանդէպ ունի այնքան սէր եւ գութ: Ասոնք հրամայեցին ինձ որ յայտնեմ Ձեզ Նորին Երանութեան պատշաճական չնորհակալութիւնն վերաբերի Ձեր մեծանձնութեան եւ քրիստոնէական բարեպաշտութեան առատաձեռնութեան, խնդրեմ միաժամանակ նաեւ, որ ապագային երբ պատահին առիթներ, զանց չընէք օգնել անոնց, վստահացնելով զՁեզ, թէ անոնց ի նպաստ եղածները ոչ միայն աստուածեղէն բարութիւնէն պիտի վարձատրուին, այլ եւ անմոռաց պիտի դրոշմուին այս սուրբ եւ առաքելական Աթոռի յիշատակարանին մէջ. եւ այլն:»* 34)

Հ. Ակինեան կ'աւելցնէ որ երբ կարմելեան Ծրա Ցով. Դատաէուս 1629–ին կը պատրաստուէր Հռոմ երթալ «Յօհայ Նազար չանուն հայ վաճառականներու խնդրած էր անոր միջնորդութիւնը Ս. Քահանայապետին քով, որպէսզի հայ վաճառականներուն չնորհուին քահանայապետական պետութեան եւ ուրիշ քրիստոնեայ աշխարհներու մէջ կայաններ, ուր կարենային արտահանել իրենց ապրանքները առանց մաքսի. եւ Հռոմ բացուի հայկական Դպրատուն մը:» (Անդ)

Հոս սոխուած եմ ճշդել թէ՝ Հ. Ակինեան բոլորովին կը սխալի. Ծրա Ցով. Դատաէուս ոչ թէ 1629–ին Նոր–Ջուղայէն «պիտի մեկնէր» Հռոմ, այլ նոյեմբեր 2, 1628–ին ան մեկնած էր Սպահանէն:

Ըստ Կարմելեան ժամանակագրութեան, Ծրա Դատաէուս միայն 10 հոկտեմբեր, 1629ին Բասթէլիօնտօլֆօի մէջ հանդիպեցաւ Ուրպանոս Պապին՝ անոր ներկայացնելով Ջուղայի եպիսկոպոսներուն նամակները: Հայերը կը խնդրէին՝ ա) Հայ կղերանոցի մը կազմութիւնը: բ) Ծոռանկ մեծաւոր մը նշանակել իրենց վրայ: գ) Հին եւ Նոր Կտակարանները Հայերէն տպագրել եւ ուրիշ գիրքերու հետ ղրկել: Այս տեղեկագիրին կցուած է յայտարարութիւն մը, տեղեկագիրը անտարակոյս կը գտնուի Sacr. Congregation–ի դիւանին մէջ, որ կ'ըսէ.—

*«Հայրը (Դատաէուս) կը բերէ յանձնարարութիւն մը Հայերէն եւ Արքեպիսկոպոսէն իրենց այդ քաղաքին (Նոր Ջուղայ)... յայտարարելու, որ կը ցանկան «Փոռանկ» մեծաւոր մը, որ կարենայ ղիրենք պաշտպանել, եւ կ'ուզէ, որ մեր սուրբ Հայրը ղիրենք պաշտպանէ, ըսելով նաեւ թէ, եթէ կրօնական խընդիրներու մէջ կը սխալին, տգիտութեան պատճառաւ է եւ իրենց սորվեցնող չունենալնուն համար: Բայց, երբ որ Սուրբ Աթոռը իրենց ծանուցանէ իր սխալութիւը, անոնք կ'առաջարկեն ուղղել առիկա եւ հնազանդիլ՝ ինչ որ Սուրբ Աթոռը հրամայէ: Կ'ուզեն իրենց պաշտպանութեան համար Հռոմի մէջ վարժարան մը ունենալ, որպէսզի անոնք Քրիստոնէական կրօնքին մէջ կրթուին ըստ Հռոմէական ծէսին եւ իրենց Պարսկաստան դարձին իրենց կարգին ուրիշներ կրթեն: Ասոր անհետութեան համար հարստատոյն Հայեր կ'ըսեն, որ յօժար են տարեկան նպաստ տալ: Իրենց խնդրանքը կրօնական գրքերու տպագրութեան մասին, անոնք կ'աւելցնեն, կը ծագի պատերազմներուն պատճառաւ իրենց ունեցած գրքերուն կորուս-*

34) *Մովսէս Գ. Տաթեւացի:— էջ 384–386:*